

¹הנני יו"מ פ"ב ע"א, עוברת שפירחה... ונא, ושפרכת דמיס'

המשנה פתורה לכאול ביו"כ במקום פיקוח נפש ונא' לא הביאה מקור לפיתר - אלכא מקור לזה שפ"ט חמורות אסורות עס במקום פיקוח נפש דקמן במשנה מדובר בחיולט שבת משום פיקוח נפש ונחלקו פאמוראים גצטס פפיתר -

²עס פ"ב ע"א, וכבר פיה ר' ישמעאל... לנא דקרי', ורש"י

סנקת נא' שפיקוח נפש דוחף שבת פוא, וחי בהס'

³שבת קנ"א ע"ב, תנא רשב"ג אומר תינק בן יוחי חי מחללין... חפשי מן פמלות'

לכאורה פאורש בהרייתא כלשון ר"ש בן מנסיא - אלכא שפבריייתא לא פזכירא את פפסוק שפאמורא תורה' בא לפרש

⁴רא"ש עס פכ"ט סי' י"ב, תנא ר' שמעון בן אלעזר אומר תינק בן יוחי חי מחללין... פמלות'

⁵רי"ף (סי' ע"ב), תנא ר"ש בן אלעזר אומר תינק בן יוחי חי מחללין... מן פמלות'

פרא"ש ופרי"ף הביאו את דברי פבריייתא.

⁶סנהדרין ע"ג ע"א, תנא א"ר ישמעאל מנין שום אמרו לו... ונקדשתי'

ע דרשת מנחם - וחי בהס - מניין בהרייתא - אלכא שפ"א דעת רבי ישמעאל ש"ז בלנצח דינע שיעבור אל יפרט קי"ל כדעת ר"א עס שפוא ביפרט אל יעבור.

⁷הנני פ"ב ע"א, מי שנפל עליו מפולת... ונא' פ"ב ע"א, מלכאוהו חי... חי' שצפ'

עס אל חי' שצפ מחללין את פשבת - ולכאורה אום צטס פפיתר פוא, כדי שישמור שבתות פרב' לא שייק בן איפא שברור לנן עלטא יחי' כדי לשמור שבתות פרב' -

⁸ש"ע אור"ח סי' שכ"ט ס"ד... מפקחין, וביאור פלכפ ד"פ אלכא לפי שצפ

פאמירי פסביר ש, שבתות פרב' בדברי ר"ש בן מנסיא לאו דוקא ופכוונע שיקיים מלכות, אבל פבפ"ל כתב עלפי פמסקנא פצטס פציקרי פוא משום וחי בהס.

ופנע, במשנה ראיונ עטס אל ספק פיקוח נפש מחלליס את פשבת -

⁹תוס' יומא פ"ב ע"א ד"פ ולפקח

וחי בהס כולל ספק

¹⁰יומא פ"ג ע"ב, אמר רב יוסף אמר רב יודא אמר שמואל... דפרוש מקליתיו, ורש"י

אום לא נתחזק שפ"פ ישראל בינפס - שפירשו כמה פפתצרות של רוב נכרים לחזיר אחרת ונפלע מפולת אל אחד מפי - אין מפקחים.

¹¹תוס' עס ד"פ פא דפרוש

לפי פתוס' כל שנשאר אפילו אחד בחזיר פראשון לא בלעלע לפ פקביצות ובכל אופן מפקחים.

¹²רא"ש פרק שמיני סי' ע"א, אמר רב יוסף...

שיטת פרא"ש פיא שום פירשו כולם אין מפקחים עלטא נשאר שום קבוצ.

¹³רמב"ם פ"ב שבת פ"ב כ' וכ"א ופשטת פראב"ד

פראב"ם פסק מן שראיונ ברא"ש ופראב"ד דנד כרש"י

¹⁴ש"ע אור"ח סי' שכ"ט ס"ב, מ"ב ופ"ב

פ"ע פסק מן פרא"ש ופראב"ם

אזי חידוש בעני מניין בפוסקים -

¹⁵יומא פ"ב ע"א, מי שנפל עליו מפולת... ספק ישראל מפקחין

נא' שצתה לריכותא עלששת פבבות

¹⁶רמב"ם פ"ב שבת פ"ב י"ח, מנא ולח"נ

פנא' פו"א מפסולא עטס פספק ספיקא בפיקוח נפש

למדנו שם ספק ספיקא של פיקוח נפש מחללין עליו את השבת ומכילים את החולף ביו"כ - אולא שלא כל חש נקרא ספק פיקוח נפש.

1' משנה יוניא פ"ב ע"א, חולף מכילין אותו... ורש"י

רש"י דייק מהמשנה שאין להכיל את החולף אם לא ששני רופאים אוויריים שהיום עלול לסכן את חייו - ובמקום שאין רופאים לעולם סומכים על דברי החולף עצמו.

2' נ"א' ש פ"ט ע"א, חולף מכילין... נפשו (לפני המשנה)

לפי רבי ינאי החולף נאמן כגד רופא אחד לומר שזריח לאכול ואינו נאמן כגד רופא אחד לומר שאינו זריח לאכול, ואינו נאמן כגד שני רופאים בין לומר שזריח ובין לומר שאינו זריח, ואחרי שיש שם שני רופאים האווריים שזריח לאכול - גם אם החולף ואז שנים אלו יותר יאמרו שאינו זריח מכילים אותו מפני שתרי כמאן ופוא ספק פיקוח נפש.

לפי מר בר רב אשי החולף עצמו נאמן לומר שזריח לאכול אפילו כגד שני רופאים האווריים שאינו זריח.

3' תורת האדם להרמב"ן ענין הסכנה, וחזינן מאן דפסק... ובעלי העכות'

הרמב"ן פביא דאז שדמסקנא פולכים בתר רוב - עאס סאלו פרבה רופאים ורובם אווריים שאינו זריח אין מכילים אותו, ומה שפורש גמ' לא כן פיתה פוי אמינא בהלכד ומשום פקושיא בדברי המשנה, בקאסי' - למה זריח שנים, ולפי דמסקנא פמשנה באז לחדש שאין החולף נאמן לומר שאינו זריח אפילו כגד שנים, להלכה דחה הרמב"ן את השיטה פביא.

4' ש, ואיכא מאן דאמר... כל זריכו'

הרמב"ן פביא דאז שרופא מוחה יותר דוחה דברי שני מוחים פחות - והרמב"ן חולק על הדעה, אבד אפיה שפס שיש במנין סובר הרמב"ן שאז פבקיאות כן קובעת, ובחכס מופלג פאוור שזריח לאכול מוששים לדבריו על ז' פספך גס כגד פרוב.

5' יוניא פ"ד ע"ב, ואין אווריים יעשו פדברים העלם... אחרת' ורש"י

לפי רש"י אין פאשה נאמנת בפני עצמה אבל בתרי כגד תרי ואשה עם אחת פכתות מכריצים ע"פ פאשה - וא"כ מפורש ברש"י שדמסקנא פולכים ע"פ רוב - ואם שלשה אווריים אינו זריח ושנים אווריים זריח אין מכילים אותו.

6' הגפות פב"ח ש

פב"ח פוי שלפי הרמב"ן (וכל שאר החולקים על רש"י) יפ"ה פרוש פגמ' בששנים אווריים אינו זריח ואז אוור זריח - עשם פולכים בתר רוב - מלכרפת אשה ליחיד ופוי ספק נפשות ולפקד.

7' רא"ש פרק יום הכיפורים סי' י"ג, ובשאלות... דקולא בספק נפשות'

להלכה כתב פרא"ש שפיות ופיא מחלוקת פפוסקים בפשות פולכים דקולא.

בנעז למחלוקת רבי ינאי ומר בר רב אשי נחלקו פראשונם איך לפסוק -

8' תוס' פ"ט ע"א ד"ה מר בר רב אשי

לפי פרי"ח להלכה כמר בר רב אשי, ולפי רבינו גרשום כרבי ינאי.

9' רמב"ם פ"ב שביתת עשור העכה ח'

הרמב"ם פסק כמר בר רב אשי, וכדעת פשאלות פולכים לפי רוב דעות גס ביתר מתרי כגד תרי, וגם ע"פ פיותר בקיאים - אולא שלא פירש אם יש עדיפות למנין או לבקיאות.

10' שו"ע או"ח סי' תרי"ח ס"א - ד', ומ"ב ס"ק ח', ועיין במ"א...

פמחבר פסק כמר בר רב אשי, וכרמב"ן ופרא"ש שאין פולכים אחר רוב דעות, ולא חש לבקיאים, פמגמ"א חש לדברי הרמב"ן שבשו"ס פולכים ע"פ פבקיאים.

11' שם עיף פ', ו', ומ"ב

פספק של החולף עצמו לא נקרא ספק - וכשפוא רופא נחלקו פפוסקים.

12' פ"ב ד"ה חולף

רופא פמגמל דבענין ז'ום יופ"כ אין בדבריו כולם.

³ **וחזינן** מאן דפסק דבית רוב דעות אזלינן. וכן נמי כתוב בשאלתות. ואע"ג דגמרא בהדיא היא דכי אזלינן בתר רוב דעות באומדנא ה"מ לממונא אבל הכא ספק נפשות להקל, משמע דס"ל להני רבואתא דההיא אוקימתא ליתא, דמשום הא דמקשינן ע"פ בקיאים תרי פשיטא תרי ותרי נינהו וספק נפשות להקל איתוקים הכי, ומכיון דאתא רב אשי ואמר דכל היכא דאמר חולה צריך אני אפילו מאה אמרי לא צריך לדידיה שמעינן, קמה לה מתניא אתא כדמעיקרא, דאיכא אחריני בהדי חולה ואמרי לא צריך ומאכילין אותו ע"פ בקיאים תרי, ס"ד אמינא כשם כשהחולה אומר צריך אני שומעין לו אפי' כנגד מאה בקיאים, כך כשהוא אומר איני צריך לישמע לו דהכא והכא לב יודע מרת נפשו קמ"ל להקל אמרינן אבל להחמיר כחד בקי בעלמא הוא ולא כתרי. הילכך היכא דאיכא אחרינא בהדיה ותרי דאמרי צריך, לדידהו שמעינן הא לחד לא שמעינן, ולא אמרינן חולה תונבא נקיט ליה אלא חד מנינן ליה תרי לא מנינן ליה.

ובודאי אשכחן (כ"ק צ' ב') לענין דיני נפשות דאית בהו אומדני כגון שיש בו כדי להמית, על ציפר נפשו הכהו או על שוקו הכהו, ואפ"ה בתר רובא אזלינן בהו, דבתר רובא אזלינן בכל מילי דסנהדרין. והא מלתא מסייע להך סברא דאמרן, אלא מכל מקום כיון דבגמרא אתמר דגבי אומדנא דחולה לא אזלינן בתר רובא לא דחינן סוגיא מפורשת ותפסינן סברא בעלמא. וסנהדרין איכא למימר שאני התם דכולהו דיינין נינהו אבל הכא כיון דאיכא תרי דאמרי צריך ואינך לא צריכי לן לאומדנא כלל כמאן דליתנהו דמי. וסנהדרין נמי בהטיה לחיוב לאו בתר כל רובא אזלינן אלא ע"פ שנים (סנהדרין ל"ב א'), אלמא דינא אחרינא הוא בסנהדרין אבל בספק נפשות לאו בתר רובא אזלינן באומדנות, והכי פסקי רבואתא ובעלי הלכות.

⁴ **ואיכא** מאן דאמר מדקתני ע"פ בקיאיין ש"מ יחיד מומחה ומוחזק בבקיאיות, ורופאים שאינן חכמים ומומחין כל כך, שהולכים אחר בקיאיות. ואינו נראה שלא שמענו בסנהדרין שנלך אחר רוב חכמה אלא אחר רוב מנין. ובודאי אשכחן לענין הנשאל לחכמים כדאמרינן (ע"ז ד' א') היו שנים אחד מטמא ואחד מטהר אחד מתיר ואחד אוסר אם היה אחד מהן גדול בחכמה ובמנין הלך אחריו, הלכך במנין שוה ברופאים הולכין אחר חכמה ובקיאיות, ואע"ג דליתא הכי בדין סנהדרין, התם דיינין הם וכולם צריכים לאותו הדין, ומדינא לא היה ראוי להיות דין עד שיסכימו כל הצריכין לדעת אחת אלא דרחמנא אמר אחרי רבים להטות. אבל הכא שומעין לחכם, והשני אינו ראוי להיות נשאל בפני מי שגדול ממנו בחכמה ובטל הוא, מיהו אחד במקום שנים כיון שכולן רופאים ויודעים במלאכה זו אין דבריו של יחיד במקום שנים, מ"מ במופלג מהם בחכמה חוששין לדבריו להחמיר אפילו במקום רבים, אבל להקל כדן היחיד, דאשכחן לענין מחלוקת בית שמאי ובית הלל דאתמר (יבמות י"ד א') כי אזלינן בתר רובא היכא דכי הדדי נינהו אבל הכא בית שמאי מחדדי טפי הילכך חוששין לרוב חכמה ובקיאיות להחמיר, ומאי חומרא דהכא לנהוג בספק נפשות להקל ולהתעסק בחולה כל צרכו.

למדנו את דברי המשנה והנ"ל בענין עוברת שפריחה - מותר למאוברת לאכול ביו"כ במקום סכנה.

1' רא"ש פרק יוס הכיפורים סי' י"ג, וכתב הרמב"ן ז"ל... שניפס מסוכנים'

הרמב"ן הביא את דברי רב"ז בהפ"ט מתוכם מהנ"ל שכתב שבת ויו"כ גס כשלא נשקפת סכנה לאם אל"א לעובר בלבד ומקור הדברים הוא מהנ"ל בערכין שמחללים שבת בדאורייתא כדי לפ"א את פולד ומ"א שפ"א (ופ"א) הוא שפ"א הוא ספק חי ואין לו חזקת חי). ואח"כ הביא רמב"ן את פ"א כי"א דסב"א ל"ה ע"י חל"ל שבת ע"ל עובר - ובערכין פ"א ופ"א כבר נפ"א נחשב הפ"א כ"ל.

2' משנה נדה מ"ג ע"ב, תנוק בן ים אחז...', ולא' מ"ד ע"א, ננחל ומנח"ל... דמפרכסת'

מפורש בהנ"ל שפ"א מת לפ"א פ"א -

3' תוס' שם ד"ה איפ"ו ח"ת ברישא

פתוס' פק"ו מ"ד בן פק"א - ול"ד חי שנמ"א במצי' מ"א אח"י שח"תה, ומיר"ו שדוקא באש"פ שמתה מצ"ח מ"א שפ"א מת קודם אב"ל כשמתה ע"י שח"תה י"תן ופ"א חי, וכן בשע"ק פולד ל"א - וז"ל פ"א פ"א בערכין שרא"ו. ומ"ד פתוס' ש"פ' ז"ל באש"פ שפ"א וכן ב"ש"ב ע"ל פ"א פולד י"ר. ואח"כ הביא פתוס' ש"א ח"ב מ"תה בפ"א פולד אל"א א"כ ר"א ופתוס' פ"תפקו א"כ כשמתה פ"א נקרא פולד י"ד וח"ב"ס ע"ל מ"תה - אב"ל ע"ל ח"ל"ל שבת אומ"ר פתוס' שמחללים ע"כ א"כ ח"ב"ס ע"ל מ"תה (לש"ן פתוס'). מותר לפר"א נח"קו, פ"א ח"ל"ל א"כ פ"א בדוקא - ש"ת אח"זר ח"ג סי' ס"ה, או שפ"א ע"ל ש"א ח"ב"ס ע"ל מ"תה - פ"א פ"א) ולכ"א מפורש בתוס' ש"ס א"כ לא נקרא ע"ל מחללים את פ"ת - וכש"ת הפ"א.

4' אור יו"ד סי' תרי"ז (ס"ב), עוברת שפריחה... פ"א פ"א, וב"י ד"ה מ"ש תסתכן

א"כ לא מפורש בש"ע איך פ"א, כנ"ל סובר רב"י כש"ת הפ"א.

למדנו במשנה שפ"א את פ"א ע"כ א"כ פ"א ח"י, אב"ל אח"י שנמ"א מת מנח"ל א"כ.

5' מ"א פ"ה ע"א, תנו רבנן ע"כ... באפ"ו (תנינא)'

א"כ אינו נש"ס מ"א כ"ר לא ב"ן פ"א.

6' ש"ת אגרות מש"י יו"ד ב' סי' קמ"ו, ...ג"ס בשבת', אב"ל ברור... ולבדוק', ולפ"א... בצ"ל

7' ש"ת אגרות מש"י יו"ד ג' סי' קע"ב

לפ"כ סובר ר' מש"י ש"א פ"א ח"י ת"לוי הנשיא אל"א שבד"ר כ"ל יש אומ"ר א"כ אינו מס"ל לנש"ס כ"ר מת - ובמק"ר יש ל"ש ע"י פ"א מל"א ח"ת י"ר פ"א ויש"ב לנש"ס ח"ב"ס ל"ח.

סימן קמו

בענין סימני מיתה

כ"ד מנ"א תש"ל.

מע"כ ידידי הרב הגאון מהר"ר חיים דובער גולעווסקי שליט"א.

מנה שאומרים הרופאים שסימני חיות ומיתה הוא בהמוח שאם לפי השערותיהם אין המוח פועל פעולתו הוא כבר נחשב למת אף שעדיין הוא נושם וכתר"ה האריך לטתור זה, דמיון כתר"ה למה שאר"ה בחולין דף מ"ה מוח זה דחוט השדרה אינו מעלה ואינו מוריד, לא מובן לי בתרתי דהתם איירי במח

דחוט השדרה והרופאים על המוח שבראשו, ואולי לענין זה גרע מוח שבראשו, ועוד דהתם איירי רק לענין נפסק אבל המוח קיים ובריא, דאם המוח נתמרך ונתמסס טרפה כמפורש התם, וכן במוח הראש טרפה בנשפך כמים או כדונג, ואף שהטרפות הוא מצד דסופו לנכב את הקרום, עכ"פ איכא טרפות במוח בין במוח הראש בין במוח שבחוט השדרה, ולכן אפשר שזה עושה שלא יפעל פעולתו בגוף שהוא כמיתה להרופאים. אבל האמת ודאי שלא זה שפסק המוח לפעול הוא מיתה דכל זמן שהוא נושם הוא חי, רק זה שפסק המוח לפעול פעולתו הוא דבר שיבא למיתה שיפסקו לנשום, ואפשר כיון שעדיין הוא חי שאיכא מיני סמים בעולם מהידועים לאינשי או שעדיין אינם ידועים שיעשו שהמוח יחזור לפעול פעולתו, וכן שייך להתפלל להשי"ת שירפאנו שהוא רק בחשיבות חולה ומסוכן שרשאים להתפלל ולא שהוא בחשיבות מת שאסור להתפלל מפני שהוא תפלת שוא, שלכן פשוט שההורגו הוא רוצח וחיוב מיתה אם ליכא חסרון המטריף בהמוח, דהא לא תוזכר בגמ' ובפוסקים שיהיה סימן חיות במוח, ולא שייך לומר נשתנו הטבעים בזה, דגם בימי חז"ל היה המוח פועל הפעולות כמו בזמננו וכל חיות האדם היה בא ממנו ומ"מ לא היה נחשב מת בפסיקת פעולת המוח, וכמו כן הוא ברור שגם בזמננו הוא כן.

ומה שכתר"ה דן להקל באם הרופאים רואים תגובות הלב בעלעקטריק ראדיאגרם לומר שאינו כלום ונחשב מת אם אך הפסיק לנשום, ודימה זה למה שמותרין לאכול כל דברים שנתחמצו אף שידוע שמתחמצים ע"י תולעים שרואים אותם במיקראסקאפ, מפני שהתורה לא אסרה אלא תולעים ושקצים ורמשים שנראו לעינים כדשמע מפני זקנו הגאון ר' שמחה זעליג זצ"ל אשר כן אמר הגאון ר' חיים הלוי מבריסק זצ"ל, ובעצם לא היה צריך להביא מדברים שנתחמצו דהא כל האויר מלא משקצים ורמשים כאלו, ובכל נשימה ונשימה בולע האדם כמה אלפים ואולי מיליונים מהם ובהכרח שאינם בכלל השקצים ורמשים שנאסרו בתורה, וכן דימה למה שזקנו הגרש"ז ז"ל אמר שאין להתחשב במראות דמים עם מיקראסקאפ, וכן לא ברובע של תפילין ופגימת סכין לשחיטה וכדומה, שג"כ הוא דין ברור ופשוט שלא שייך להסתפק כלל, ואף אנחנו קטני קטנים ידענו זה לדבר פשוט שא"צ לפנים, כי לא תוזכר זה בגמ' וכל הדורות הכשרים הגאונים והצדיקים והחסידים לא השתמשו במיקראסקאפ, וברור שהם קיימו כל דיני התורה ולא נכשלו בשום דבר אף באונס, אבל לדמות לזה

חשיבות מיתה דהאדם לומר שאף שרואים הרופאים ע"י עלעקטריק ראדיאגרם שאיכא תגובות לב נחשב מת, נראה לע"ד שאינו כן, דהחת"ס בתשובה תבא בפ"ת יו"ד סימן שנ"ז סק"א כתב דהא דאיתא במסכת שמחות פ"ח ה"א פוקדין על המתים עד ג' ימים ומעשה שפקדו אחד וחי כ"ה שנים, הוא שאיכא מציאות רחוק מאד דלכן אין בזה משום דרכי האמורי, אבל הוא רחוק אפילו ממיעוטא דמיעוטא דלכן אין לחוש לזה ומותר לקוברו תיכף כשפסקה נשימתו דאף שהוא ענין פק"נ אין לנו לחוש לדבר רחוק כזה, וא"כ במי שרואין ע"י העלעקטריק ראדיאגרם שיש לו איזה חיות הרי על אופן זה ליכא שוב אפילו רוב לומר שהוא מת, ואולי גם מיעוט ליכא והוא החי ממש אף שאינו נושם, כאיש שהוא שנקבר בהכרך מחמת שפסקה נשימתו וחי אח"כ כ"ה שנה מאחר דאיכא עכ"פ איזה מציאות, וזהו ג"כ היחידי דאיכא במציאות זה, ולכן יהיה אסור לקבוע לאיש כזה ואדרבה יהיו מחוייבים להשתדל ברפואות אם אפשר ומסתבר שגם בשבת.

מהחוטם נפסק, אבל כל זמן שעובד הלב אף בחולשה גדולה באופן ששאר אברים לא מתנועעו איכא עדין חיות בנשימה דחוטם שהוא אבר האחרון מלהפסיק, והוא סובר שכיון שעובד אף בחולשה איכא גם דפיקה אך חלושה מאד שלא נשמע לנו כדלעיל.

הנה לפי שכתב החת"ס דבעצם איכא מציאות שאף אחר שלא נשם בחוטמו הוא חי כדחויגן מהא דשמחזות, אך שהוא מיעוט רחוק טובא שאף לפק"ג אין חוששין, היה נראה לפרש מחלוקת דהתנאי דחד תנא סובר עד חוטמו וחד תנא סובר עד לבו ועד טיבורו, דלתרוייהו גם הבדיקה בלב כשרואין שאינו דופק כלל הוא נמי סימן גדול שאינו חי, שאף שאיכא מציאות רחוק טובא שאיכא מי שהוא חי לא היה לנו לחוש לזה אף לפק"ג, אבל כשיחיה בלי נשימה בחוטם הוא יותר רחוק כדאר"פ דבזה כו"ע מודו דשוב אינו צריך לבדוק, ופליגי בזה דהאומר עד לבו ועד טיבורו סובר דכיון דגם מציאות כזה דיהיה חי בלא דפיקה הוא דבר רחוק טובא אין לחלל שבת דהא אין לחוש למיעוט רחוק זה אף לפק"ג, והאומר עד חוטמו סובר דכיון שאפשר לנו לבדוק עד חוטמו שהוא יותר רחוק המציאות שיהיה חי מחוייבין אנו במה שאפשר לנו לברר יותר אף לחלל שבת, דחלול שבת לא נחשב כא"א לברר כיון שנדחה לענין פק"ג, דאין למילף ממה שהותר לנו לקוברו בסימן זה וליכא נשימה מטעם דהוא רחוק המציאות דהתם א"א לנו עתה לברר יותר, שגם כשאפשר לנו לברר לא נחוש שלכן אף בשבת יש לחוש ולבדוק.

להאדם וגם שיהיה לו שייך לנשום ע"י פוטמו, ורק הוא האבר שדרך שם נעשה מעשה הנשימה שבאין ע"י המוח והלב, ואית לנו הסימן חיות רק ע"י החוטם אף שלא הוא הנותן ענין הנשימה, משום שאין אנו מכירים היטב בלב ובטבור וכ"ש שאין מכירין במוח, וכוונת הקרא דנשמת רוח חיים באפיו לא על עצם רוח החיים שזה ודאי ליכא בחוטם, אלא הרוח חיים שאנו רואין איכא באפיו אף שלא נראה באברים הגדולים אברי התנועה, וגם אחר שלא ניכר גם בדפיקת הלב ולא ניכר בטבור, שלכן נמצא שלענין פקוח הגל בשבת תלוי רק בחוטם, וליכא שום סתירה מהוהר שמביא החכ"צ שהלב הוא נותן החיות והכח לכל האברים וממרמב"ם בספר מורה נבוכים, ולא מובן כלל מה שהפנים מאירות הקשה על הרמב"ם שסותר דבריו, וכי היה סבור שהחוטם הוא אבר שנותן הכח והחיות האינו אף אבר שהנשמה תלויה בו כלל, ואין צורך להסבר החכ"צ שפעמים א"א לשמוע דפיקת הלב מפני שהלב תחת החזה ומרוב חולשה א"א להכיר אם עינינו בחיים, וכוונתו מפני שהדפיקה היא גמוכה ביותר, דאף אם נימא שנפסק הדפיקה ממש עדיין הוא נותן כח חיות מעט להגוף דלכן הוא נושם בחוטמו עדיין, ומש"כ הרמב"ם דאם ינוח הלב כהרף עין ימות ויבטלו כל תנועותיו, אין כוונת הרמב"ם על הפסק דפיקה אלא על הפסק עבודתו ליתן חיות להאברים, שהדפיקה הוא רק סימן לעבודת הלב ואירע שעובד הלב עבודתו ולא ניכר סימן זה דדפיקה כשהלב הוא בחולשה, והפסק עבודתו לגמרי ניכר בפסיקת הנשימה מהחוטם.

ואולי מה שהוצרך החכ"צ לסברתו הוא מחמת שסובר דאם אך הלב לא הפסיק עבודתו היה ודאי נשמע הדפיקה, לכן כתב שכל זמן שנושם בחוטמו איכא ודאי דפיקה בלב אבל מאחר שעובד בחולשה הוי קול הדפיקה נמוך מאד עד שלא נשמע כלל מאחר שהוא תחת החזה, ואף שאין הכרח לזה אפשר שהוא כן, וזהו כוונת החכ"צ והביא הא דרש"י לראיה לפירושו, שלא בחוטם תליא החיות אלא לענין ההיכר שאיכא יותר בחוטם מבלב, ולא מובן לי היכן ראה כתר"ה מה שמסיק, נמצא שלהחכ"צ ישנו סימן אחד של חיות וזה הלב ולפי"ז אדם שהלב פועם דינו כחי ואדם שהלב נפסק דינו כמת אולם בלי נשימה הלב אינו פועל והוא מת תיכף, דאין זה כוונת החכ"צ אלא כדכתבתי שהחיות לכל האברים נותן הלב כדהביא מוהר ומרמב"ם במו"ג, וגם זה שאיכא ענין הנשימה ע"י החוטם הוא מהלב, וכשפוסק הלב מלעבוד לגמרי נפסק תנועת כל האברים וגם הנשימה

אבל ברור ופשוט שאין החוטם האבר שהוא נותן החיות בהאדם, וגם אינו מאברים שהנשמה תלויה בו כלל, אלא דהמוח והלב הם אלו הנותנים חיות

ולפ"מ שכתבתי מהא דהחתי"ס שאיכא מציאות רחוק טובא שאפשר שיהיה חי בלא נשימה כלל אף איזה ימים כהא דאיתא במסכת שמחות, ואלי שמעינן זה מר"מ יבמות דף קכ"א דאמר מעשה באחד שנפל לבור הגדול ועלה לאחר ג' ימים, ופרש"י דסובר ר"מ אדם יכול לחיות ולשהות במים יום או יומים אף שבמים ליכא נשימה, שזה ודאי דבר תמוה נגד מעשים בכל יום שהנטבעים במים הם בזמן קצר בחלק קטן משעה, אבל הוא מציאות דבר הרחוק טובא שאפשר שיהיה חי בלא נשימה איזה ימים, וסובר ר"מ מחמת זה דיש להחמיר באיסור אשת איש אף למציאות רחוק הוה שאין חוששין אף לפק"ג, ור' יוסי סובר שבשהיה קצת הזמן שהוא כדיענתו בשיעור שתצא נפשם במים שא"א לנשום אין להחמיר גם לאיסור אשת איש מאחר דמציאות רחוק הוא שאין חוששין אף לפק"ג ולא חמיר איסור א"א מפק"ג, ואין לנו לדחוק ולפרש שפליגי במציאות, ואולי גם כוונת רש"י אינו דפליג ר"מ וסובר דאיכא מיעוט שחיין גם בלא נשימה או שבמים עדיף ור' יוסי סובר דליכא שום אדם שאפשר לו לחיות בלא נשימה לא ביבשה ולא במים, אלא שלכ"ע איכא מציאות רחוק טובא שאפשר לחיות בלא נשימה וגם כשהוא במים שאין לחוש לזה אף לפק"ג מדחיבה תורה לקבור תיכף כשרואין שאינו נושם בחוטמו, אבל ר"מ סובר דלאיסור א"א יש להחמיר ור' יוסי סובר דאין לחוש אף לאיסור א"א.

עכ"פ לדינא כיון שאיכא מציאות שיהיה חי אף בלא נשימה איזה ימים וכ"ש שאיכא מציאות לזמן קצר ואם באותו זמן שניטל ממנו הלב חי עדיין והספיקו להכניס לתוכו לב אחר שנמשך מזה חיותו איזה חדשים ודאי יש לו דיני אדם חי, וא"צ לטעם כתר"ה, אבל פשוט וברור שאסור לעשות כמו שהתחילו איזה רופאים דהוא רציחה ממש כדכתבתי ונתפרסם בעולם.

ע"י זה, שע"י המכונה הא שייך שיגשום אף שהוא כבר מת דנשימה כזו הא לא מחשיבו כחי, הנה אם לא ניכר בו בענינים אחרים ענין חיות שנראה כלא מרגיש בכלום אף לא בדקירת מחט וכהא שקורין „קאמא“ כל זמן שהמכונה עובדת עבודתה אסור ליטול מפיו דשמא הוא חי ויהרגוהו בזה, אבל כשפסקה מלעבוד שנחסר העקסינוען שהיה שם לא יחזירו לפיו עוד הפעם עד עבור זמן קצר כרבע שעה, שאם אינו חי כבר יפסיק מלגשום וידעו שהוא מת, ואם יהיה היינו שיראו שהוא נושם גם בלא המכונה אך בקושי ובהפסקים יחזירו המכונה עוד הפעם לפיו מד וכה יעשו הרבה פעמים עד שיוטב מצבו או שיראו שאינו נושם בעצמו כלל שהוא מת.

אבל זהו באינשי שנחלו בידי שמים באיו מחלה שהיא אבל באלו שהוכו בתאונת דרכים (בעקסידענט ע"י הקארט) וע"י נפילה מחלונות וכדומה שאירע שע"י התכווצות העצבים באיוה מקומות הסמוכים להריאה ולכלי הנשימה אינם יכולין לנשום וכשיעבור איזה זמן שיגשמו אף רק ע"י המכונה יתפשטו מקומות הנכוצים ויתחילו לנשום בעצמם שאלו אף שאין יכולין לנשום בעצמן וגם לא ניכרין בהם עניני חיות אחרים אפשר שאינם עדיין מתים, וכיון שאתה אומר שעתה איכא נסיון שרופאים גדולים יכולין לברר ע"י זריקת איוו לחלוחית בהגוף ע"י הגידים לידע שנפסק הקשר שיש להמות עם כל הגוף שאם לא יבא זה להמות הוא ברור שאין להמתח שוב שום שייכות להגוף וגם שכבר נרקב המוח לגמרי והוי כהותו הראש בכת, שא"כ יש לנו להחמיר באלו שאף שאינו מרגיש כבר בכלום אף לא ע"י דקירת מחט ואף שאינו נושם כלל בלא המכונה שלא יחליטו שהוא מת עד שיעשו בדיקה זו שאם יראו שיש קשר להמות עם הגוף אף שאינו נושם יתנו המכונה בפיו אף זמן גדול, ורק כשיראו ע"י הבדיקה שאין קשר להמות עם הגוף יחליטו ע"י זה שאינו נושם למת.

וגם הערת דבאלו שלקחו מיני סם וכגון הרבה כדורי שינה שעד שיצא הסם מהגוף אינם יכולין לנכות, שלכן יש להצריך שהמכונה תהיה בפיו זמן ארוך עד שיהיה ברור שכבר אין הסם בגוף שיכולין הרופאים לבדוק זה בטפת דם שיוציאו ממנו, ואז יוכלו לא להחזיר את המכונה לפיו עוד הפעם ויראו שאם איננו נושם כלל הוא מת ואם נושם אף רק בקושי הוא יחזירו המכונה לפיו עוד הפעם.

הכו"ח חותנך אהבך בלו"ג,

משה פיינשטיין

סימן קלב

קביעת עת המוות

7

בעה"י

ה' אייר תשל"ו

מע"כ חתני הנכבד והאהוב לנו כש"ת הרה"ג מוהר"ר משה דוד טענדלער שליט"א.

הנה בדבר ידיעת מיתת האדם מפורש בגמ' יומא דף פ"ה ע"א בפל מפולת על האדם שמפקחין את הגל אפילו בשבת ובודקין עד חוטמו, ואיפסק כן ברמב"ם פ"ב משבת הי"ט ובש"ע או"ח סימן שכ"ט סעי' ד' שאם לא הרגישו שום חיות הוא בדין מת שהוא בבדיקת הנשימה, שאף אם הנשימה קלה מאד נמי הוא בדין חי שרואין זה ע"י נוצה וע"י חתיכת נייר דקה שמשמין אצל החוטם אם לא מתנדנד הוא בחזקת מת, אבל צריך שיבדקו בזה איוה פעמים כדבארתי באגרות משה ח"ב דיו"ד סימן קע"ד ענף ב' בבאור דברי הרמב"ם בפ"ד אבל ה"ה שכתב ישא מעט שמא נתעלף שהוא זמן דאי אפשר לחיות בלא נשימה, הוא דוקא כשהסתכלו כל זמן זה בלא היסח הדעת אף לרגע קטן וראו שלא נשם כל העת, אבל כיון שאי אפשר לאינשי להסתכל אף משך זמן קצר בלא היסח הדעת שיש לחוש שמא נתחזק מעט ונשם איוה נשימות ונחלש עוד הפעם וחזר ונתחזק אי אפשר לידע אלא שיבדקו איוה פעמים ואם יראו שאינו נושם זהו סימן המיתה שיש לסמוך על זה ואין להרהר ועיין בחת"ס חלק יו"ד סימן של"ח שביאר באורך.

זהו בסתם חולים שנקרב מצבם למיתה ולא הוצרכו למכונה שיעזרם לנשום, אבל איכא חולים גדולים שלא יכלו לנשום והניחו הרופאים בפיהם מכונה שנושם

¹ משנה יוא"ע ע"ב, פאזכעל ככותבת... ווא"ע ע"א, אומר (רוא) ... מיתבא דעתיה'

פכותבת שחייבים עליה כרת פחותה מכזו - ופשיעור לענין שתי"ף פוא מל"א לוא"ו ואין פאכילע ופשתי"ף מל"א פות.

² ע"פ ע"א, פשותה מל"א לוא"ו... הכפי מפכי לא מיתבא דעתיה' (פש')

פשתי"ף פשיעור פוא במל"א לוא"ו של כל אחד, אב"ל באכילע ככותבת בכא"פ פוא שיצור שתתשב דעתו של כולל.

³ רמב"ם פ"ב שביתת עשור פ"ד מל"א

ש"ס פראמב"ם פ"א (ומקורו מדברי פתוספתא) ששיצור שתי"ף פוא בכדי שתי"ף רביעית, ופקשן עליו מל"א מפורת בכריתות שפשיעור לענין שתי"ף משקין מל"א פוא בכדי אכילת פרס. ותיר"ף פל"א מל"א פראמב"ם פסק כן לענין אכילת פל"א ע"י שתי"ף משקין מל"א פוא חומרא דרבנן.

⁴ אור אור"ח סי' תרי"ב (ע"ו), שתי"ף דתנן...

פראמב"ם פסק (ע"פ פל"א בכריתות) שפשיעור פוא בכדי אכילת פרס

⁵ כריתות י"ב ע"ב, כנפ ישפא... פרס חייב, ורש"י

שיצור אכילע לענין חיוב כרת פוא כזית בכדי אכילת פרס - ופי' רש"י ד' בי"ט - ושל"א כ"ו שראינו פראמב"ם שפוא ע' בי"ט.

⁶ ש"ע אור"ח סי' תרי"ב ס"ד ומ"ב ס"ק ח', וס"י ומ"ב ס"ק ד' ובה"ע

בנ"ע לכא"פ בדאורייתא פולטים לחומרא, ובנ"ע לשיצור ז"ל שתי"ף פסק פשו"ע כ"ו פראמב"ם ופג"א כ"ו פראמב"ם.

⁷ ע"פ י"ע ע"א, פתירו ל' דעוברת לאכול פחות... סכנא, קתני פתירו... אבא מפני פסכנא'

פתירו למעוברת לאכול פחות פחות מכשיצור מתרומה מל"א

⁸ רא"ש יוא"ע פירק יום הכיפורים סי' י"ט, וגרסינן בכריתות... לפאכילע כשיצור'

בזבחה שפריחה בדרכי כלל תתישב דעתה ע"ב באכילע לא"ט ולכן עדי"ף שתאכ"ל פחות פחות מכשיצור אב"ל בנ"ע לחולת ז"ל פרי"ט לפתי"ע ע"ב רופא א"ס פחות פחות מכשיצור יספיקו לו.

⁹ ש"ע אור"ח סי' תרי"ב ס"ה ומ"ב ס"ק י'

פיות ופולטת פ"א שח"י שיצור אסור מפ"ת אין לפתיר פחות מכשיצור ופחות פחות מכשיצור אל"א במקום סכנא.

¹⁰ משנה יוא"ע ע"א, אכ"ל אכילין...

אכילין שאינם ראויים לאכילע אין חייבים עליהם - (ולכאורה אסורים מדרבנן בלבד ומותרים לחולת).

¹¹ חידושי פג"ר ז' פל"ו ע"ב פראמב"ם פלכות שביתת עשור

פג"ר ח"פ פ"ב פוסק פאחרי שפוא כבר חולת א"ל לפאכילע אונתו שיצורים - ושל"א כ"ו פנסק בש"ע.

רבנן בסנהדרין דף ע"ח ע"א שפטור כדאמר שם רבא כ"כ ר"ח בן תרדיון מסתמא הוא סובר כרבנן ולא כר"י בן בתירא, הא הטעם הוא משום שגוסס בידי אדם מדמין רבנן לטרפה ועל טרפה הא חייב בן נח שא"כ גם על גוסס בידי אדם יש לחייב לבן נח אף לרבנן וכ"כ לריב"ב, איברא דברמב"ם שם לא הוזכר אפילו הרג את הגוסס, אבל הוא משום דלא הוזכר אלא טרפה וכדומה שהן אלו שישראל אינו נהרג עליהן אף שאסור אבל גוסס דגם ישראל נהרג עליו כדאיתא בפ"ב מרצח ה"ז אין טום צורך להזכירו בבן נח שג"כ חייב, וא"כ משמע שגם בני נח אסורין ולא מתורץ לדינא לכאורה הא דהתיר להקלצטונירי להסיר הספוגין של צמר ולהרבות שלהבת וכבר הוזכרתי זה שהוא צ"ע בתשובה באג"מ י"ד ח"ב סי' קע"ד ענף ג', ומזכירין לומר שהוראת יעה היתה במה שהתיר ר"ח בן תרדיון להקלצטונירי שיקרב מיתתו וגם הבטיח לו עתה"ב הסכימו משמיה להוראת יעה זו, וקצת משמע שלא אמר לו ר"ח בן תרדיון דהאי יהיה לך שכר מאחר שאתה עושה טובה גדולה זו שלא אצטער אלא הוצרך להבטיח לו וגם לישבע לו משום שמדינא לא היה שייך ליתן לו שכר משמיה מטעם שבעצם הוא חטא ורק מחמת הבטחה רחב"ת וקיים שבעתו נתנו משמיה להקלצטונירי עתה"ב, אך אפשר שהוצרך לזה שלא יסלקו אותו באיזה סכר בעתה"ז והוא רצה דוקא בשכר דעוה"ב. עכ"פ משמע שגם בני נח אסורין בהריגת גוססין אבל מ"מ לא איכפת להו לרופאים הנכרים ואף לרופאים ישרא' שאינם שומרי תורה בנגיעה בגוססין או משום דאין יודעין זה או משום דאין חוששין לזה, אבל שומרי תורה יש להם לישמר כשיודעין שלא שייך לרפאותו ורואין שהוא גוסס שצריכין ליוהר מליגע בו. ואנשי חברה קדישא שהיו בכל עיר ועיר אנשים העוסקים למצוה זו לעשות כל הדברים דצריך לכבוד המת משעת יציאת הנפש עד אחר הקבורה כמנהג ישראל שומרי תורה היו בקיין בזה, וכמזמני שרופאים הרוצים לידע כשנמצאים בבתי חולים שמצויים הם גם אלו שמתים שם יכולים להכיר זה כשישתדלו לחיות אצל החולים כשנוטים למות.

גמי אין להוציא את הראשון שנמצא שם אף שחייב הוא רק חיי שעה לפי אומדנתם, שהרי גם להציל דאי אינו מחוייב החולה בנפשו, ורק קודם שהכניסו לשם את החולה דהוא רק לחיי שעה יש להכניס תחלה את החולה המסוכן שיש לרפאותו תחלה אף שבא לשם אח"כ. אבל הוא דוקא באופן שלא ידע החולה המסוכן שלפי אומדנות הרופאים א"א לרפאותו דאם ע"י זה יודע שא"א לרפאותו הרי יתבעת שבשביל זה יש לחוש שיקרב מיתתו ויטרף דעתו שאסור בכל אופן, ומחמת שיותר מצוי שאינו יודע מצבו דהא זהירין מלגלות לו, וגם אסור לגלות לו, לכן יש להקדים להכניסו לחדר היחידה למי שבא תחלה, ואף כשהחולה יודע מצבו גמי יש לחוש שיטרף דעתו שיאמר שכבר מחשבין אותו כמו שאינו שאין מתעסקין עמו, שלכן למעשה כמדומה שרחוק הדבר שלא יגרע מצב הראשון כשיכניסו קודם את השני וממילא יש להם להכניס את מי שבא ראשון אף כשהחולה דסוברין שא"א לרפאותו בא תחלה. אבל צריכין למצוא עצה שלא יחסר טפול הצריך גם לשני אף כשיהיה במקום אחר אם אפשר.

ג. בהא דצריך להזהר מנגיעה בגוסס

ולענין סימני גסיסה שמעתי שהרופאים אין מכירין בהם, ואולי הוא מחמת שמצד ענין רפואה ליכא חלוק שאין אומות העולם חוששין להא שיבא מצד הנגיעה והטיפול בו אבוד נפש, ואין סוברין שיש איסור ועולה בזה משני טעמים, הודא דאין יודעין שאסור ליגע בגוסס והנוגע בו ה"ז כשופך דמים, כדתינא במס' שמחות פ"א ה"ד ונפסק ברמב"ם פ"ד מאבל ה"ה והובא בש"ך יו"ד סימן של"ט סק"ה, ועוד דאף אם יודעין זה לא איכפת להו ברציחה כוונ' דע"י נגיעה לגוסס, ואולי ליכא איסור זה לבני נח, דהא איתא בע"ז דף י"ח ע"א בעובדא דר' חנינא בן תרדיון שגורו עליו מלכות רומי לשרפו על שהיה עוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים והקיפתו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו כדי שלא תצא גשמתו במהרה ולא רצה הוא לפתוח את פיו כדי שתכנס בו האש וימות מהרה מטעם שאסור לחבול בעצמו, וכשאמר לו קלצטונירי שאם ירבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבו יביאנו לחיי העוה"ב השיב לו הן וגם נשבע לו ויצתה בת קול שר"ח בן תרדיון וקלצטונירי מזומנין הן לחיי העוה"ב, ואם היה גם לבני נח איסור רציחה בגוסס אף שלא אפשר שיחיה אלא רגעים היה אסור גם הקלצטונירי לעשות זה וא"כ משמע שלבני נח ליכא איסור זה. אבל הא ברמב"ם פ"ט ממלכים ה"ד איתא שכן נח חמור שנהרג אף כשהרג טריפה וא"כ כ"ש להרג גוסס שאף ישראל נהרג עליו, ואף שעל גוסס בידי אדם סברי

דודאי מחזיקין כמו מעט אף שהחולה בעצמו אינו מרגיש ואף העומדין ומשמשין אותו אין מרגישין וליד כלל לעניני סמי רפואה, והטעם פשוט שהאכילה הא דבר טבעי שמזכרין לאכול להתחזק החיות ושכל אדם ואף בע"ח בעלמא מזכרין לזה ורק בחולה דחום גדול החום הוא גם מזונותיו כמפורש בגמרא יבמות ע"א ע"ב כגון דוגתיה אשתא, שבוה אין להאכילו בע"ח אלא ע"פ רופא אפילו דברים הראויים לחולים כאלו בסתמא, ודוקא בע"ח כזה שהחולה גדול ועושה זה ברצון אך לא מחמת שרוצה ממש אלא מחמת שאומרין לו וגזרין עליו, אבל בע"ח ממש שצריך להתחזק בכו ולהאכילו אין לעשות כן לגדול בר דעת כשאינו רוצה לאכול וכ"ש כשסובר שלא טוב לפניו האכילה אף שהרופא אומר שצריך לאכול ושטוב לו, משום זה סובר שלא טוב לו האכילה הוא סכנה לחולה כשלא ישמעו לו, דהא חזינן שאפשר להרע לשכ"מ כשלא ישמעו לו אף בדברים אחרים דמטעם זה תיקנו שמתנת שכ"מ מועלת אף בדברים בעלמא (ב"ב קמ"ז ע"ב), וכ"ש שיש לחוש בדברים הנוגעים לרפואתו, אבל צריכין להשפיע עליו שיעשה כציוי הרופא ואם לאו אין שייך לעשות כלום, ואם אפשר שיתנו לו באופן שלא ידע צריך ליתן לו כשידוע שהוא רופא מומחה ורבים סומכין עליו, וכשאינו ברור סמכותיה דהרופא אין ליתן להחולה גדול ובר דעת בלא ידיעתו ורצונו אלא א"כ ברור לכל שזה לא זיקו כלל.

וכמו שהזכרתי שאל כתר"ה אם יש לחלק בין חיי שעה לחיי עולם לענין חיוב לרפואה כשלא אפשר לרפואתו מיסורין אלא להאריך חייו בהיסורין כל הזמן שיחיה שאין חייבין לרפואתו כשהרפואה היא שיחיה ביסורין אותו זמן הקטן שיחיה אבל כשיתרפא לחיי עולם דהוא כדרך שהיים אינשי בומננו חייבין לרפואתו, הנה אמת שבדברי לא הזכרתי בענין זה ובאמת לא מסתבר לחלק ובסברות בעלמא איכא למימר גם איפכא, שלכן אם יודמן ח"ו ענין כזה למעשה לא ידוע לן להכריע שא"כ תלוי זה בדעת החולה, ובקטן, תלוי זה בדעת אביו ואמו ואחים וכדומה שעליהן מטל יותר עד שיתברר הדין למעשה על בוריו.

שיש לחוש שאם לא תעשו כרצונם יקנסו לבטל תעודת הרפואה הוא פלא שבמדינתנו יכפו להרפוא לעבור על דיני התורה ואם נמצא הנהלת בית החולים שמקפידין בזה אין לחוש לאיומיו, שדאי יכול הרופא שומר תורה לתבוע אותם בדיני המדינה, ובשביל הטירחא בעלמא שלא יצטרך לזה ודאי אין להתיר. אבל הא רשאי לנתח מתי נכרים והם גם מרובין ממתי ישראל אף בבתי חולים של ישראל ויכול הרופא שומר התורה לבקש מקרובי מתי נכרים ואצלם יכול מדינא גם לפתותם ולא שייך לזה ענין איבה מאחר דאיסור ניתוח הוא דבר שאין להקפיד ע"ז אלא מצד איסור תורה שליכא זה במתים דידהו ולא שייך בזה משום דרכי שלום. ובמתי ישראל אין אתם מהוייבין לומר לתקרובים שלא ישמעו למי שיבקשו מהם שיניחו לנתח, וכשישאלו מכם אם יניחו לעשות ניתוח אין עליכם חיוב להשיב פס"ד אלא לומר שאחם אינכם רבנים אלא שצריכין לטאול זה מהרב שמכירין אותו אם מתרין להציה להרפואים לנתח את קרובם ולא יוכלו הנהלת ביה"ח לתבוע מכם כלום, ואם מצד רשעות בעלמא יתבעו דוקא מכם ודאי אין לכם מה לירא מהם כלום.

ג. אם להאכיל דרך הזריד חולה מסוכן שאי אפשר לרפואתו ולהקל יסוריו, ואם להאכיל כן אף בע"ח

הנה בתשובתי להרופאים כתבתי שלחולה מסוכן שאינו יכול לנשום צריך ליתן לו חמצן (אקסידושען) אף שהוא באופן שא"א לרפואתו שהרי הוא הקל מיסוריו דהיסורין ממה שא"א לנשום הם יסורים גדולים והחמצן מסלקן. וכפי זה שאל כתר"ה אם בחולים שאינם יכולין לאכול אם צריכין ליתן להו אוכל דרך הזרידין כשהוא מסוכן שהוא להאריך חייו כמו שהן ביסורין כשנדמה לנו שאין לו יסורין ממה שאינו אוכל. פשוט שצריך להאכילו דברים שאין מזיקין ואין מקלקלין

ד. אם לכפות חולה ליקח רפואה כשאינו רוצה, ובענין תרופה מסוכנת

ובדבר כשהחולה אינו רוצה ליקח הרפואה, תלוי אם הוא מחמת יאוש או מחמת שהוא צער לפניו ומתחשב רק עם שעה זו שאינו רוצה להצטער בה אף שמאמין להרופאים שהוא לטובתו שיתרפא בזה או שידעו מזה איך לרפאותו שהוא מעשה שטות ומעשה חינוקות צריכין לכפותו אם אפשר להם, אבל אם הוא מחמת שאינו מאמין לרופאים אלו צריכין למצא רופא שמאמין בו, ואם ליכא רופא כזה ואי אפשר לפניו מצד המחלה לחכות עד שיבין שהוא לטובתו וגם לא לשלחו כשרוצה בבי"ח וברופאים שהם בעיר אחרת מזכרין הרופאים שבכאן לעשות בעל כרחיה אם כל הרופאים שבבית חולים זה סוברים שזה רפואתו, וגם יהיה באופן שלא יתבעת מזה שאם יתבעת מזה אפילו שהוא ענין שטות אין לעשות כי הביעותהא אפשר שיויקתו וגם ימיתו ויהיה זה כהמיתוהו בידים ולכן יותר טוב שלא לעשות בעל כרחיה אף שהקרובים רוצים שיעשו לו גם בעל כרחיה, וצריכין הרופאים להתיישב בזה הרבה כשנודמן חולה שאינו רוצה בהרפואה שעושין לו אם לכפותו כשהוא גדול שקרוב שלא תהא לתועלת כל כך, ולעשות בזה לשם שמים. ובאם יש בהרפואה עצמה איוו סכנה אבל הרופאים נוהגין ליתן רפואה זו להחולה שיש לו מחלה מסוכנת שמדת סכנה טל הרפואה פחותה הרבה מסכנת המחלה אין ליתן בעל כרחיה בכל אופן.

וגם בעצם נתינת רפואה כזו שיש בה סכנה שנוהגין הרופאים ליתן כשמחלתו דהחולה מסוכנת יותר ממדת סכנה דהרפואה עצמה יש לדון, דהא לא דמי הדיעה שיודעין הרופאים מאנשים בריאים וחולים קטנים כמחויבים וחולשא בעלמא שאיכא לפעמים שהם לא מסתכנים כל כך מרפואה זו שרוצים ליתן לחולה זה על מחלתו הגדולה ואין למילף כלום ממאורעות כאלו, וממילא אין ליתן רפואה כזו שיש בה סכנה שהרי אפשר שלחולה כזה הוא סכנה גדולה, ורק כשאיכא ידיעה לרופאים שאף אינשי שחולים במחלה זו והם חלשים במדה זו נמי לא נסתכנו מרפואה זו אלא מיעוט קטן טובא או כשסוברים הרופאים שלא פחות ממחצה חולים במחלה זו נתרפאו רשאי ליתן רפואה זו כשהוא בריות החולה, והרופאים צריכין לישא וליתן טובא בזה בהרבה רופאים וגדולים שיש שם כי אומדנא כזו היא קשה מאד אף לרופאים גדולים.

ו. אם מותר לרופא לבקש מקרובי המת רשות לנתחו ובדבר נתוח מתים שרוצים הנהלת בית החולים שהרופא שעסק עם החולה יבקש מהקרובים רשות לנתח,